

DE WERELDROLPRENT VAN 1938

„Ik heb alles gedaan wat een man maar kan doen, om dezen twist te beslechten.“ Deze woorden klonken op een avond, waarop de wereld nog ten volle bedreigd werd met het geweld van het zwaard, door middel van de radio over heel Europa en zij kwamen uit den mond van Englands premier, die uit zijn stille werkkamer in Downingstreet 10, zijn volk en de wereld toesprak om zich te verantwoorden over zijn vredeswerk, dat op het punt stond mislukt te worden verklaard. En heel de wereld luisterde....

Een groot hedendaagsch schrijver heeft eens een boek geschreven over „Noodlotsuren der menschheid.“ Het spreekt vanzelf, wij, die niet in het noodlot gelooven, maar in den eenigen almachtigen God, houden niet van zoo'n woord; wij zeggen het dan ook anders. Maar zoo ooit, dan voelden wij nu toch, wij, de millioenen, die in de stilte van onze binnenkamers, midden onzer kinderen, luisterden naar deze milde, maar moede stem, dat er nu inderdaad zulk een — laat ons het dan maar zóó even zeggen — noodlotuur aangebroken was. Want wij beleefden een moment, waarop het ging om alles dat waarde heeft voor redelijke menschen: de vrijheid der volken, die bedreigd werd door een land, dat de wereld door vrees voor zijn macht zijn wil ging voorschrijven. En waar dit bleek, zoo gaf deze premier te verstaan, kon er geen keuze meer overblijven, maar zou Engeland moeten vechten. Nóg was dit oogenblik er niet, maar het scheen aanstaande....

Welk een emotie wekte dit diep-menschelijke woord in de harten van millioenen menschenkinderen. Was de oorlog dan zóó aanstaande? Den vorigen avond hadden velen dier millioenen geluisterd naar het woord van den man, van wien de verschrikkelijke beslissing gevreesd werd, maar nog had hij dit woord niet gezegd. Daar was nog iets, dat hem weerhield dit woord te spreken. Welke macht had hem weerhouden? Was het de diep in zijn hart verdoken vrees voor den geweldigen oorlogsbrand, die ook zijn land zou kunnen vernietigen? Wij vermoeden het, want het scheen al meer waarschijnlijk, dat Duitschland slechts met Italië's hulp zou moeten strijden nog wel voor iets, dat het zonder strijd bereiken kon. Waarom scheen het dan die roekeloze kans te willen wagen? Omdat het de Tsjechen wantrouwde? Wij nemen aan, dat hiertoe eenige redenen was, maar waren daar dan de vredelievende mogendheden niet, die bereid waren het door hen toegestane te garanderen? Waarom gaf deze machtigste man van Duitschland zijn bedreiging dan niet op en waarom aarzelde hij anderszijds nog met het uitvoeren van zijn voornemen? Moest de heele wereld murw gemaakt worden door de spanning, waarin hij haar hield?

Wij spreken nu niet meer over des Führers rede. Zij was nog altijd fel, mateloos fel en opwindend klonk zij ook. Maar opwindender waren nog het massale gejubel rondom zijn spreekgestoelte, de dreunende spreekkoren, waarin hij door zijn toehoorders toegejuicht werd. Dit was voor andere dan Duitse ooren niet meer om aan te hooren, hier werd een heel volk kunstmatig op kookhitte gebracht. En toch, wás dit volk zoo, zoo als het zich hier in deze bijeenkomst deed kennen? Wij gelooven het niet, want plotseling schiet daar voor onze herinnering een tafereel, dat ons iets anders leert. De film liegt niet, vooral waar zij tegenwoordig spreekt.

Zoo is het ons, moderne menschen, of wij allen te Berchtesgaden hebben gestaan onder de duizenden, die Chamberlain opwachten bij zijn eerste bezoek aan den Führer. Dan zien wij een ander soort menschen, menschen, wier heilgeroep voor Chamberlain iets ontroerends smeekends heeft. Red toch den vrede, zoo beluisteren wij in dien roep als hun smeekende klacht. Behoed Europa en dus ook ons land voor een slachting.

En de vriendelijke aristocraat, die het begrijpt, maar weet, hoe moeilijk zijn vredeswerk is, kan nog niet anders doen dan hartelijk groeten. De zorg dezer menschen spreekt hem aan, nadat eerst de zorg van zijn eigen volk hem aange-

sproken heeft. Hij knikt hen toe en vertrekt. Naar het eenzame huis in de bergen, waar de Führer woont, deze al te onwrikbare man, dien hij, de leider van het machtigste rijk der wereld, wil trachten te overreden toch te luisteren naar den vredesroep.

Eenige uren later bestijgt hij de steenen trappen naar het bordes, waar deze Führer hem wacht; een eenzame kleine figuur op het filmbeeld, die daar boven als het ware uitziet over heel Duitschland, dat hij tot een overheerschende mogendheid van Europa maken wil. Stil, dit weet Chamberlain nog niet. Dit komt hij juist onderzoeken....

Avond aan avond zit de menschheid aan de radio om het laatste nieuws over de groote gebeurtenissen der wereld af te wachten. Daar komt het bericht over Berchtesgaden door.... Chamberlain heeft met Hitler gesproken en zal morgen weggaan. Na beraadslaging met zijn regeering zal hij wellicht terugkeeren.

Wij, luisteraars, houden den adem in. Wat beduiden die woorden? Een zoo groot succes, dat Chamberlain reeds nu kan gaan? Of.... een mislukking? Het laatste is het waarschijnlijkst. Dien avond legt zich een ontmoedigde menschheid ter ruste, om den volgenden dag te bespeuren, dat Hitler inderdaad zeer zware eischen heeft gesteld.

En toch, die eischen worden ingewilligd. Tsjecho-Slowakije moet het Sudeten-Duitsche gebied afstaan; geen sprake van een andere regeling. Engeland en Frankrijk, die niet kunnen dulden, dat dit volk vernietigd wordt, voelen beiden, dat, hoe zwaar de eisch ook zij, ze ingewilligd moet worden. Sudeten-Duitschers, die naar Duitschland willen, ten getale van drie en een half millioen, houdt men niet tegen. Het bloed kruipt waar 't niet gaan kan. En het bloed spreekt hier.

En Praag moet toegeven, hoe moeilijk dit aan Praag ook valt. Het weet echter: verder behoeft het niet te gaan, aan zuiver Tsjechisch gebied mag niet geraakt worden. Dan zijn de anderen, de gróóten, er ook nog. Of liever: er wéér. Dus geeft Praag toe: het Sudeten-Duitsche gebied zal worden afgestaan.

Nu kan Chamberlain inderdaad opnieuw naar Duitschland. Ditmaal zal het te Godesberg zijn, in het hotel van Hitlers ouden frontkameraad Dreesen, dat hij den Führer zal ontmoeten. Weer staan er eere-compagnieën voor hem klaar, weer klinkt te zijner verwelkoming tromgeroefel. Maar den Führer treft hij aan, onhandelbaarder nog dan de eerste maal.

Want Hitlers onwrikbare eisch heeft ineens staal door de ruggegraat van twee andere volken gejaagd. Polen en Hongarije doen zich nu gelden en hun afgezanten hebben reeds met Hitler gepraat. Zij komen ook op voor hun minderheden. En dát beteekent: de ontbinding van Tsjecho-Slowakije.

Het dreigend spook dier ontbinding verheft zich achter Hitlers nieuwen eisch. De oude is vervuld; dit komt Chamberlain hem zeggen. Maar Hitler eischt nu méér: de bezetting door Duitschland van het Sudeten-Duitsche gebied, van welks begrenzing dan later kan worden gesproken. Chamberlain gevoelt het: dit kan niet meer worden aanvaard. Zoo spreekt een overwinnaar ná een bloedigen oorlog; Hitler eischt het, Europa imponeerend met zijn macht....

De conferentie van Godesberg is feitelijk mislukt, maar toch kan Chamberlain bij zijn vertrek nog zeggen: dit is niet een volslagen mislukking. Neen, zeggen de menschen achter de radio, die in schier ondraaglijke spanning het drama medeleven, neen, een volslagen mislukking is dit nog niet, maar het lijkt er al veel op. Als zij den anderen dag zich voegen bij de menigten vóór de courantenbureaux weten zij het al, dat het nu snel op een oorlog losgaat.

De Tsjechen mobiliseeren. Frankrijk zal hen helpen, als zij worden aangevallen en Engeland zal doen wat Frankrijk doet. Ook Rusland staat gereed. Blücher heeft drie kwart millioen man in de Oekraïne gereed staan en twee duizend vliegtuigen. Roemenië geeft te verstaan, dat het, als Tsjecho-Slowakije aangevallen wordt, zal helpen. Ook Zuid-Slavië zal dat doen. In ademlooze spanning lezen de menschen deze berichten, terwijl hier en daar boven hun stad

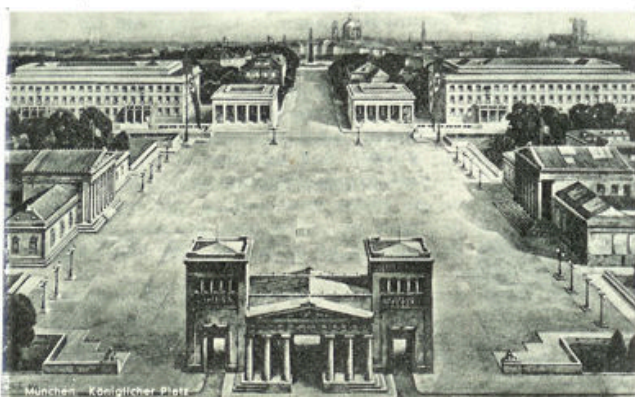
Huize Wachenfeld in Berchtesgaden

de sirenes loeien, die waarschuwen tegen luchtaanvalgevaar. Weest gerust, mensen, het is nog maar: repetitie voor de bedieningsmenschappen. Er gebeurt nog niets. Niettemin huiveren de moeders, die zich voortspoeden in deze vreemd-bewogen drukte.... Zij denken aan hun kinderen. Daar zijn ze moeders voor.

Zal Duitsland nu nóg niet inbinden, en aanvaarden wat het zonder bloedvergieten krijgen kan? Nog even geduld, vanavond spreekt Hitler. Hitler spreekt, maar niet het verzoenende woord. Hij eindigt met te zeggen: het woord is nu aan Benesj en dat beteekent: als hij niet toegeeft, trekken wij Tsjecho-Slowakije binnen. Ik, Hitler, wil het alles zóó zien gebeuren, als ik het heb gezegd.

Dan spreekt Chamberlain, de man, die nu zekerheid heeft, wat Hitler wil en dit woord vol menselijke goedheid grijpt heel de menschheid in het hart. Hij verklaart, dat hij oorlog iets verschrikkelijks vindt en dat hij hem verafschuwt met heel zijn ziel. En toch moet hij er nu mede gaan rekenen, al wil hij nóg een poging wagen. Zelfs wil hij nog een derde maal naar Duitsland gaan, maar hij ziet geen kans meer op dit oogenblik, klinkt het treurig. Vást staat echter: als nu blijkt, dat Duitsland andere volken wil overheerschen, dan gaat het niet meer om het kleine Tsjecho-Slowakije maar om de vrijheid der wereld, zonder welke het leven niet meer waard is te worden geleefd. En dan zal Engeland.... toeslaan.

Is nu alles uit? Het is avond en stilte hangt over de huizen. Een ontroerende gedachte: zoeven heeft Chamberlain met droeve stem de luisterende menschheid goedennacht gewenscht. Velen, helaas millioenen, zullen zich op hun legerstede neerwerpen als zonder hope, want zij kennen God niet, die alleen regeert. Hoe hoopvol stemt echter deze gedachte: andere millioenen zullen zoo aanstonds de knieën buigen en zich verootmoedigen in het gebed, dat ook een gebed voor den vrede zal wezen. Men ziet het: er is nog

Het vroegere Koninklijk Paleis te München, waar „de vier grooten” samenkwamen en de vrede werd gered.

een vredesleger, dat strijdt. Het bezit het machtigste wapen....

De keer is gekomen. Vlak voor Duitsland mobiliseeren zal, komt een bericht de spanning breken: Italië heeft zich, op verzoek van Engeland, moeite voor een vredelievende oplossing gegeven, Italië, Duitslands bondgenoot.

De figuur van Mussolini is in deze weken zeer raadselachtig geweest. Hij houdt rede na rede, maar dreigen doet hij niet. Hij zegt Hitler gelijk te geven, maar laat doorschemeren den vrede te begeeren. Waar zal hij staan, als die vrede verbroken wordt? Het wordt niet duidelijk, maar wél schijnt Duitsland op zijn hulp te rekenen.

Na Chamberlains rede mobiliseert Engeland zijn vloot. Dan schrikt Mussolini: dus Engeland gaat het meenen. Nu komt voor hem dus het beslissend uur. Wat moet hij zelf doen? Op dat oogenblik komt Englands gezant en verzoekt hem een nieuw voorstel van Chamberlain aan Hitler te willen overbrengen en te ondersteunen. Mussolini kijkt het in en zegt: ik ondersteun het en breng het over. En dan is de groote ontspanning daar.

Hotel Dreesen in Godesberg

Den volgenden dag brengt Chamberlain zijn derde bezoek aan Duitsland. Nu heeft de ontmoeting in München plaats, waar ook Mussolini en Daladier heen reizen. En als na een heelen dag van vergaderen, de vier groote leiders Hitlers paleis verlaten, om naar het hotel te gaan, is de vrede gered, is de verzoeningsformule gevonden.

„Danke Chamberlain. Danke Chamberlain,” zoo dreunen spreekkoren den grijzen staatsman in de ooren, als hij glimlachend zijn hotel betreedt. Het enthousiasme van het volk van München is onbeschrijflijk en van diepe ontroering. Hier danken Duitschers een vreemden staatsman, omdat hij bij hún Führer den vrede gered heeft....

Europa herademt en staart rond als ontwakend uit een bangen droom. Er zullen geen bommen vallen, geen kanonnen zullen donderen, de vrede is gered. „Danke Chamberlain, Danke Chamberlain” juichen de mensen.

Maar wij hopen, dat zij geen nieuwe zonden op hun gewetens zullen laden door Hém te vergeten, die dit alles zoo geleid heeft. En Die op Zijn tijd in één moment, op het allerlaatste, de menschheid wegrukte van den afgrond. En voor Wien wij ons deswege op de knieën werpen.

Q. A. de R.